

МОВНА СВІДОМІСТЬ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

У центрі нашої уваги перебувають питання диференціації понять мовної і національної свідомості, проблеми міжкультурного спілкування.

Свідомість – вища, властива лише людині форма відображення об'єктивної дійсності, спосіб її ставлення до світу і самої себе, опосередкований загальними формами суспільно-історичної діяльності людей. Свідомість являє собою єдність психічних процесів, які активно беруть участь в осмисленні людиною об'єктивного світу і свого власного буття. Вона виникає в процесі трудової, суспільно-виробничої діяльності людей і нерозривно пов'язана з мовою, яка така ж давня, як і свідомість [3, с. 521]. У цьому визначенні підкреслюється зв'язок свідомості з мовою. Аналіз їх взаємовідношення призводить до поняття мовної свідомості, яке у своїх роботах розглядали В. Гумбольдт, Е. Сепір, О. О. Потебня, М. М. Бахтін, Г. Г. Шпет, М. І. Жинкін, О. О. Леонтьєв, О. О. Залевська, Є. Ф. Тарасов, Ю. О. Сорокін, Т. М. Ушакова та ін.

Існує багато визначень поняття «мовна свідомість». Є. Ф. Тарасов розуміє мовну свідомість як сукупність структур свідомості, у формуванні яких були використані соціальні знання, пов'язані з мовними знаками. Мовна свідомість існує для людини перш за все у формі значень, смислів, в аmodalьному образі світу [2].

Між мовною і національною свідомістю існує певна взаємозалежність. Стрижнем національної самосвідомості є національний характер, який набувається в процесі виховання людини, яскравіше проявляється в групових діях і в процесі міжетнічної взаємодії. Національний характер – найбільш «невловимий» феномен етнічності, тим не менш, існують деякі доміанти національного характеру, які відносно стабільні і модальні для більшості представників однієї етнічної спільноти. З плином часу і народи, і національні характери змінюються, при цьому зберігаючи незмінним своє «ядро».

Під міжкультурним спілкуванням зазвичай мають на увазі спілкування носіїв різних культур і до того ж різних мов. В етносу, який розмовляє мовою, відмінною від мов інших етносів, неминуче пробуджується відчуття власної самотності. У цьому сенсі мова постає одним із вирішальних і, можливо, найперших історичних чинників формування національної свідомості. І, навпаки, занепад мови, лінгвоцит майже завжди призводять до її спотворення й розпаду. З іншого боку, наявність окремої згуртованої національної спільноти плекає самотність мови [1, с. 14].

На думку Є. Ф. Тарасова, головна причина нерозуміння при міжкультурному спілкуванні не відмінність мов – сформувати навички говоріння (письма) та аудіювання (читання) порівняно просто, а відмінність національних свідомостей комунікантів. Будь-який діалог культур реально відбувається лише у свідомості носія певної культури, якому вдалося досягнути образи свідомості носіїв іншої (чужої) культури в ході рефлексії над відмінностями квазі-ідентичних образів своєї і чужої культур [2, с. 8–9].

Отже, процес формування мовної свідомості є підґрунтям процесів формування спілкування, але разом з тим, власне процес формування свідомості можливий лише у спілкуванні. Крім того, для успішного міжкультурного спілкування необхідно вивчати культурну спадщину етносів.

Література

1. Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / П. О. Селігей / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 118 с.
2. Тарасов Е. Ф. Межкультурное общение – новая онтология анализа языкового сознания / Е. Ф. Тарасов // Этнокультурная специфика языкового сознания. – М.: Ин-т Язык. РАН, 1996. – С. 7–23.
3. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. М.: «Республика», 2001. – 719 с.